

RISTO RINNE

Yhden aikakauden päätös

Olemme siirtyneet vuoteen 2023. Edessämme ovat eduskuntavaalit ja mahdollisesti uusi hallituskoalitio. On aika katsoa taaksepäin; mitä Suomessa on viimeisimmän neljän vuoden aikana tapahtunut? Mitkä ovat olleet mahdollisuudet rakentaa edelleen maailman parhaimmaksi noteerattua suomalaista koulutusjärjestelmää, koulutuspolitiikkaa sekä oppimisen ja kasvatuksen saavutuksia? Onko Suomella ollut mahdollisuutta säilyttää omaa kansallista luonnettaan ja omista arvoistaan lähtevää koulutuspolitiikkaansa vankkeinevan globalisaation ja ylikansallisten organisaatioiden, kuten ja OECD:n ja EU:n, erilaisten ohjaus- ja vaikutuskoneistojen standardoivassa puristuksessa?

Koulutuksella yhteiskunnallisena instituutiona on sekä globaali että erityinen kansallis-paikallinen ulottuvuus. Globalisaatio on yhdenmukaistanut koulutusjärjestelmiä ympäri maapalloa: teollistuminen, urbanisoituminen ja markkinoistuminen sekä ylikansallisen kilpailun koveneminen ja pääoman, työvoiman ja ihmisten sekä poliittisten ideologioiden lisääntynyt liikkuminen ovat muuttaneet pysyvästi ihmiskunnan olotilaa. Toisaalta koulutuksella on paikallinen puolensa, joka jäsentyy kulttuurisista, poliittisista ja taloudellisista historiallisista kehityslinjoista. Koulutuksella on suhteellista itsenäisyyttä muuhun yhteiskuntaan ja vallankäyttöön nähden; sillä on oma kansallispoliittinen ”laahuksensa”, joka on esimerkiksi Suomessa uhmannut globaalia maailmanjärjestystä. (Rinne, Silvennoinen & Varjo 2020, 41.)

Tarkastelen tässä kirjoituksessa viimeisimmän hallituskauden toiminnan osalta sitä, miten Suomessa on pystytty harjoittamaan omaa kansallista koulutuspolitiikkaa jo pitkään kiristyneissä globaaleissa olosuhteissa. (Ks. Antikainen & Rinne 2012; Nevala 2022; Piattoeva ym. 2012; Rinne 2002, 2020, 2021a, 2021b, 2022; Rinne & Lindén 2020; Rizvi, Lingard & Rinne 2022.)

Punavihreän hallituksen nelivuotiskauden aika (2019–2023) on ollut maailmanhistoriallisesti ja myös Suomessa harvinaisen rankka. Hallitus on pyrkinyt harjoittamaan hallitusohjelmansa mukaista, pitkälle aiemman hallituksen politiikan radikaalisti muuttavaa politiikkaansa. Oikeistokonservatiivisesta politiikasta on haluttu siirtyä punavihreään politiikkaan kaikilla sektoreilla. Yhteiskunnassa on yritetty korostaa ekologisia, sosiaalisia, solidaarisia ja tasa-arvoisia arvoja sekä niiden mukaista ideologiaa. Myös koulutuspolitiikkaa on koetettu reivata useita asteita kohden oikeudenmukaisuutta ja eriarvoisuuden vähentämistä kaikilla koulutusasteilla. Edellisen hallituksen kohtuuttoman suurien leikkausten tilalle on myönnetty rutkasti lisää taloudellisia resursseja ja palautettu koulutuksen sekä varhaiskasvatuksen arvo ja kunnia niiden kansallisvaltiossamme kuuluville paikoilleen.

Maailmalla on kuitenkin samalla ollut käynnissä kaksi ravisuttavaa, kaikkialle tunkeutunutta globaalia muutosta, jotka ovat vaikuttaneet kaikkien valtioiden kansalliseen politiikkaan.

Ensimmäinen raju muutos on ollut koronapandemian leviäminen uutena historiallisena kulkutautina yli kansallisten rajojen. Se saapui kutsumatta ja yllätti maailman, kuten Suomenkin, miltei housut nilkoissa. Oli pakko keksiä keinot taudin nopean laajenemisen ehkäisemiseen ja kulkutaudin pysäyttämiseen. Tämä edellytti vaativia toimia ja muun muassa kansalaisten perusoikeuksiin, esimerkiksi vapaaseen liikkuvuuteen, liittyviä rajoituksia. Laajojen ja kattavien, miltei pakollisiksi tehtyjen, rokoteaaltojen tuottaminen kävi kalliiksi ja vaikeaksi.

Korona pakotti myös sulkemaan useat koulut ja siirtymään kaikilla koulutustasoilla etäopetukseen. Tämä lisäsi etenkin haavoittuvimpien oppilaiden ja heidän vanhempiansa vaikeuksia koulunkäynnissä. Yliopistoja vaurioitettiin estämällä opiskelijoiden fyysinen kohtaaminen ja tavallinen opiskelu. Myös opettajat joutuivat pahaan puristukseen työn raskautuessa ja tehdessään paljolti kahden pöydän työtä yhtä aikaa. Koko opetus- ja kasvatusalan työstä tuli entistäkin uuvuttavampaa ja vaativampaa.

Tästäkin kaikesta välttämättömästä punaviherhallituksemme selvisi. Tosin tuon aikakauden laskut odottavat vielä saapumistaan tulevina vuosina.

Toinen voimakas ylikansallinen muutos oli sodan puhkeaminen Euroopassa Venäjän hyökkäystä Ukrainaan helmikuussa 2022. Suomessa syntyi vahva Venäjän vastainen hyökkäyssodan tuomitseva aalto, joka läpäisi sekä poliittisen päätöksenteon että median. Uhkakuvat maallemme olivat ilmeisiä, jolloin aloimme varustautua myös sodan mahdollisuuteen ja kasvattaa merkittävästi puolustusbudjettia. Lisäksi sotaa pakenevien ukrainalaisten koulunkäynnin järjestäminen synnytti lisää paineita maamme koulutoimelle.

Suomi oli aina 2020-luvulle asti noudattanut historiallista linjaansa, jossa olimme säilyttäneet asemamme ja saaneet kaikkialla tunnustusta puolueettomana maana ensi sijassa rauhantyötä rakentavana kansakuntana. Tämä ainakin Paasikivestä ja Kekkosesta juontuva rauhanomaisen rinnakkaiselon linja oli toiminnut hyvin toisen maailmasodan jälkeen. Nyt

nähtiinkin, että meillä on lähinaapurissamme paitsi arvaamaton myös meille vihamielinen valtio.

Kun Suomi päätti hakea NATOn jäsenyyttä ripeässä tahdissa vuoden 2022 aikana, puolueettomuutemme historiallisen periaatteen äkkinäinen katkaiseminen hakee vertaistaan maamme historiassa. Venäjälle asetettujen tiukkenevien kansainvälisten pakotteiden vuoksi Suomen ja Venäjän kauppa on käytännössä kokonaan katkaistu, ja venäläisten liikkuvuutta maahamme on rajoitettu. Venäjän ja Suomen 1 343 kilometriä pitkälle rajalinjalle päätettiin rakentaa raja-aita, josta on tulossa myös NATOn ja Venäjän pisin raja. Myös venäläiseen oppositioväkeen ja kulttuuriväkeen on välit käytännössä pantu poikki. Lisäksi korkeakoulujen ja yliopistojen aiemmin melko vilkas tutkimusyhteistyö venäläisten tutkijoiden kanssa on pitkälti päätynyt.

Näiden kahden miltei mahdottomalta vaikuttavan ylikansallisen reunaehdon vallitessa on silti kyetty selkeästi edistämään kansallista koulutuspolitiikkaa pitkän linjan historiallisessa, kansalaisten tasa-arvoa korostavassa suunnassa. Suomi ei ole lähtenyt kansainvälisen uusliberalistisen koulutuspolitiikan tielle, vaan koulutus kokonaisuudessaan on säilytetty julkisena maksuttomana palveluna. Merkittävin historiallinen muutos on tietysti maksuttoman oppivelvollisuuden pidentäminen 18 ikävuoteen vuonna 2021. Lisäksi koulutuksen rahoitus käännettiin leikkausten ja supistusten tieltä nousuun. Varhaiskasvatuksessa lisättiin lasten saamaa tukea, vähennettiin askasmaksuja ja poistettiin ne heikompituloisilta, palautettiin subjektiivinen päivähoito-oikeus ja alennettiin ryhmäkokoja. Kouluissa vahvistettiin lasten sekä nuorten tukea koulupsykologien ja -kuraattorien sitovilla mitoituksilla. Koulutuksen tasa-arvoraha vietiin osaksi lainsäädäntöä, ja tasa-arvoavustuksia lisättiin 250 miljoonaa euroa. Ammatillisen koulutuksen ja lukiokoulutuksen perusrahoitusta vahvistettiin. Myös korkeakoulutuksen rahoitusta kasvatettiin tasokorotuksilla ja palauttamalla rahoituksen indeksit sekä lisättiin tutkimus- ja

kehittämisrahoitusta ja sidottiin opintorahat indeksiin.

Suomi on osoittanut esimerkkiä maailmalle siitä, että yksittäisen pienen kansallisvaltion on mahdollista äärimmäisen ahtaissa, melkein tukahduttavissakin paineissa säilyttää koulutuspoliittinen linjansa ja omat arvonsa koulutuspoliittisissa ratkaisuissa. Toivottavasti pystymme tähän tulevaisuudessakin.

Eri asia ja uusi haaste on sitten se, että kansainvälisissä vertailuissa maamme koulutuksen oppimistulokset ovat koulutuspoliittisista ponnisteluista huolimatta 2000-luvulla heikentyneet, heikoimmin pärjävien lasten ja nuorten osuudet kasvaneet ja eriarvoisuus lisääntynyt (Kalenius 2023). Tulevan hallituksen haasteena on katkaista erityisesti tämä kehityskulku.

Lähteet

- Antikainen, A. & Rinne, R. 2012. Ylikansalliset paineet, pohjoismainen malli ja suomalainen koulutus. Teoksessa P. Kettunen & H. Simola (toim.) Tiedon ja osaamisen Suomi. Kasvatus ja koulutus Suomessa 1960-luvulta 2000-luvulle. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 441–479.
- Kalenius, A. 2023. Sivistyskatsaus. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2023:3. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-744-4>
- Nevala, A. 2022. Emeritusprofessori on huolissaan segregatiosta ja pitkäjänteisyyden puutteesta, mutta uskoo silti koulutukseen. Haastattelussa Risto Rinne. Koulu ja menneisyys. Suomen kasvatuksen ja koulutuksen historian seuran vuosikirja 59, 162–165.
- Piattoeva, N., Centeno, V. G., Suominen, O. & Rinne, R. 2018. Governance by data circulation? The production, availability, and use of national large-scale assessment data. Teoksessa J. Kauko, R. Rinne & T. Takala (toim.) Politics of quality in education: A comparative study in Brazil, China and Russia. Lontoo: Routledge, 115–136.
- Rinne, R. 2002. Kansallisen koulutuspolitiikan loppu? Teoksessa R. Honkonen (toim.) Koulutuksen lumo. Retoriikka, politiikka ja arviointi. Tampere: Tampere University Press, 93–120.
- Rinne, R. 2020. The unintended consequences of governance of education at a distance through assessment standardisation. Teoksessa J. Zajda (toim.) Globalisation, ideology and education reforms – emerging paradigms. Globalisation, comparative education and policy research 20. Dordrecht: Springer, 25–42.
- Rinne, R. 2021a. Finland – the late-comer that became the envy of its Nordic school competitors. Teoksessa J. B. Kresler & L. Moos (toim.) What works in Nordic school policies: Mapping approaches to evidence, social technologies and transnational influences in Nordic Education. Cham: Springer, 47–66.
- Rinne, R. 2021b. The Nordic social democratic regime in education colliding with the global neo-liberal regime. Teoksessa J. B. Kresler & L. Moos (toim.) What works in Nordic school policies: Mapping approaches to evidence, social technologies and transnational influences in Nordic Education. Cham: Springer, 153–172.
- Rinne, R. 2022. Rethinking globalization and reconfiguring education reform in Nordic countries. Teoksessa F. Rizvi, B. Lingard & R. Rinne (toim.) Reimagining globalization and education. New York, NY: Routledge, 111–122.
- Rinne, R. & Lindén, J. 2020. Opetusministeri Li Andersson: Koulutuspolitiikka tarvitsee suunnanmuutoksen. Kasvatus 51 (2), 243–248.
- Rinne, R., Silvennoinen, H. & Varjo, J. 2021. Kansallinen koulutuspolitiikka ylikansallisten hallintamallien paineissa. Teoksessa J. Varjo, J. Kauko & H. Silvennoinen (toim.) Koulutuksen politiikat. Kasvatustieteiden tutkimuskeskus 83. Jyväskylä: Suomen kasvatustieteellinen seura, 41–72.
- Rizvi, F., Lingard, B. & Rinne, R. (toim.) 2022. Reimagining globalization and education. New York, NY: Routledge.